

Orquestres ceriverines durant la postguerra

M. Teresa Salat Noguera*

Professora d'Història de l'Art

RESUM

S'acostuma a creure que els anys de la postguerra van ser foscos i depressius pel que fa a les festes i als balls i que la música era pràcticament inexistente, però Cervera, que havia tingut una vida musical molt intensa, tan aviat com es va acabar la guerra va comptar amb bandes de música professionals. Tots els intèrprets sabien solfeig, que aprenien d'altres músics, i les penúries que passaven les superaven amb la il·lusió de dedicar-se a allò que els agradava i amb què podien guanyar algun diner extra. En essència, hi havia dos focus que van anar evolucionant, tant pel que fa als seus components com pel nom dels grups que anaven formant. Ara bé, molts dels instrumentistes de les dues orquestres tocaven junts en la Passió o en les Completes i, en ocasions especials, tornaven a formar *El Porvenir Cervariense*, nom que havia tingut l'agrupació musical sorgida l'any 1890. A principis del anys setanta, fruit dels canvis que experimentava la societat, va anar variant l'estil i el perfil d'aquestes formacions.

PARAULES CLAU

Cervera – Música – Segle XX

ABSTRACT

It is commonly believed that the postwar years were dark and depressing in the concerning of parties and dances so that music was virtually nonexistent, but Cervera, which had a very intense musical life, as soon as the war ended had already professional bands. All musicians knew music theory, learned from other musicians, and the hardships they passed, they did overcome through the illusion of focusing on what they liked and on they could earn some extra money by. In essence, there were two centers evolving, both in terms of its components so as the name of the groups that were forming. However, many of the musicians from both bands played together in religious plays like La Passió or Les Completes and, on special occasions, returned to form *El Porvenir Cervariense*, the name of the musical group emerged in 1890. In the early seventies, as a result of the social changes were undergoing, they varied the style and profile of these formations.

KEYWORDS

Cervera – Music – 20th Century

* M. Teresa Salat i Noguera és Catedràtica d'Institut en Història de l'Art i ha desenvolupat la major part de la seva carrera docent a l'IES Antoni Torroja, de Cervera. Adreça de contacte: msalat12@yahoo.es. L'autora d'aquest treball vol expressar el seu agraïment a Laura Rosell Novell. Una conversa informal amb Josep M. Orobitg em va portar a contactar amb Laura Rosell Novell, que havia redactat el seu treball d'investigació de Batxillerat amb el títol "Grups musicals ceriverins a la postguerra". Vaig trobar el tema tan interessant que li vaig demanar permís per utilitzar algunes de les seves fotos amb les corresponents identificacions, a més d'algun llistat de cançons. Probablement si no hagués llegit el seu escrit, m'hauria costat molt més submergir-me en aquest estudi. Per tant, des d'aquí el meu agraïment. Els personatges de les fotografies s'identifiquen d'esquerra a dreta i de dalt a baix.

1. Introducció

S'acostuma a creure que els anys de la postguerra van ser foscos i depressius pel que fa a les festes i als balls i que la música era pràcticament inexistent, però Cervera, que havia tingut una vida musical molt intensa, tan aviat com es va acabar la guerra va comptar amb bandes de música professionals. Tots els intèrprets sabien solfeig, que aprenien d'altres músics, i les penúries que passaven les superaven amb la il·lusió de dedicar-se a allò que els agradava i amb què podien guanyar algun diner extra. En essència, hi havia dos focus que van anar evolucionant, tant pel que fa als seus components com pel nom dels grups que anaven formant.

2. De 1890 fins la guerra civil

La primera documentació que tenim d'una "orquestra" de música, tal com eren concebudes a meitats del segle XX és, en l'any 1890, la de *El Porvenir Cervariense*,¹ que acostumava a tocar els diumenges en el passeig de l'Estació. Interpretaven polques-pasacalles, masurques, rigodons i, fins i tot, el 1904 hi ha constància que van executar el quart acte de l'òpera *Il Trovatore*.² Eren a tots els barris, carnivals i caramelles i amenitzant els casinos de la ciutat, però també tocaven les marxes fúnebres d'alguns enterraments i les sardanes a les places. Amb l'Himne de Riego, era insubstituïble en qualsevol acte públic de caràcter republicà, així com també ho era el cor *La fraternidad*.³

En el 1891, n'hi havia un altra *La constancia*⁴ i el 1903, *La onzena*, que potser va agafar el nom d'una de les campanes de Santa Maria i que, segons diuen els periòdics de l'època, era molt nombrosa i participava en la festa de St. Magí i en els grans esdeveniments tocant juntament amb *El Porvenir Cervariense*.

El 1904, el barceloní —establert a Cervera— Francisco Quintana dirigia la banda musical *Los del día*.

¹ Arxiu Comarcal de Cervera (ACC), Premsa, "El Eco de Cervera" (varis), 1890.

² ACC, Cartells, 1904.

³ ACC, Premsa. "La Veu de la Segarra" (varis), 1903.

⁴ ACC, Premsa, "El Distrito de Cervera" (varis), 1891.

També hi havia moltes agrupacions corals, però destaca per curiós l'objectiu proposat el 1903 per Lluís Lledó, professor de l'Escola Catalana, d'organitzar l'Orfeó escolar *Montserrat*, ja que aquest havia de “*propagar les cançons de la nostra terra y desterrar per a sempre les que vingudas de Ponent denigren un poble com el nostre*”.⁵ Es composava de 30 nois de entre 9 i 15 anys i també estava dirigit pel músic Francisco Quintana. En el seu repertori hi constava *La nostra bandera, Els tres tambors, L'emigrant, La filadora o Els segadors*.

Els pares claretians, igualment, havien organitzat el seu orfeó, que a més de cantar en les festes pròpies ho feia en alguns esdeveniments religiosos de la ciutat.

El 1935, en els programes de festa s'anuncia la participació de la *Pensilvania Jazz*, orquestra dirigida per Joan Llorens, i el 1936 el Casal Català tenia una orquestrina pròpia: *The Shim Gir Boys*.

Es tocava al Café-concert Jardí, al Casal Català⁶, al Centre Obrer Instructiu d'Unió Republicana⁷, al Café Independent, al Centro Agrícola Comercial de la Segarra, al Café del Comercio, al Casino de la Amistad, i fins i tot hi havia audicions musicals, d'un caire potser menys popular, a la Biblioteca.⁸

En iniciar-se la Guerra Civil tot es va estroncar, però durant alguns mesos de 1937, la banda de música del Regiment d'Aviació del camp d'Agramunt, que ocupava la Universitat, donava concerts cada diumenge just al davant de l'edifici, amb l'atenció incondicional d'una bona concurrència.⁹

3. Les orquestres cerverines durant els anys 30

Acabada la contesa, totes les associacions cerverines d'esbarjo van intentar tornar a estructurar els seus grups, però així com, en els primers anys, dels grups de teatre només trobem les ressenyes de les representacions de la Passió,

⁵ ACC Premsa, “La Veu de la Segarra”, 02-08-1903.

⁶ A l'hivern es ballava a El Salón Rosa, que es localitzava en els actuals billars. Conversa amb Josep Orobitg, 6-2-2013.

⁷ A l'hivern es feia al costat, en el local tancat anomenat Foc Nou. Conversa amb Ferran Orobitg, 6-2-2013.

⁸ ACC, Programes, 1935-6.

⁹ Conversa amb Llorenç Subias, 09-01-2013.

pel que fa a la música, es tornen a cantar les completes i les caramelles, tant les organitzades per Acció Catòlica, com per la *Coral Educació y Descanso*, dirigida per Jesús Quintana¹⁰. En aquells dies tots els músics sabien solfeig, que aprenien sobretot del mestratge de Simón Giribet, Ramon Bernaus i Jesús Quintana.

1946. Orquestra de les Caramelles d'Acció Catòlica (1946): S. Giribet, J. Portella, A. Solé, J. Termens, J. Trilla, Ll. Subias, M. Rosell.

Durant els diumenges del mes de maig, es resava el Rosari de l'Aurora pels carrers de la ciutat i a les cinc del matí es feia la *desperta* per tal de convocar els fidels. L'encarregat d'aquesta missió era un músic, en principi Simon Giribet (el Mano), després Francisco Oriol amb el fiscorn; i més tard Fernando Orobítg amb el saxo, fins que es va perdre el costum.¹¹

També es ballava al so dels instruments en les festes més destacades, encara que, donat l'acèrrim catolicisme que s'estava imposant en tota la societat, el fet de ballar no tenia la mateixa acceptació que en temps passats, com es pot

¹⁰ Fill de Francisco Quintana (mort el 1928), que, a més, havia d'introduir algunes de les cançons del Movimiento, com *Yo tenía un camarada*.

¹¹ Converses amb Ferran Orobítg, 6-2-2013.

constatar en el fulletó que les autoritats eclesiàstiques van fer circular i que contenia unes estrictes normes de moral, que carregaven sobre el ball perquè possibilitava el contacte físic entre les parelles, de manera que, en un dels seus capítols, es veia un tètric dibuix on es mostrava un noi ballant amb el diable vestit atractivament de dona, en l'apartat corresponent als homes, i una noia ballant també amb el diable, molt ben abillat, en el referit a elles¹².

1942. Boda de Ferran Orobitg (1942): J. Cos, R. Bernaus, M. Clotet, J. Ma. Gomà, J. Farré, J. Ma. Oriol, F. Oriol, J. Ma. Quintana.

Amb tot, gairebé simultàniament sorgeixen un parell d'orquestres que mantindran al llarg dels anys alguns dels seus membres, encara que altres siguin substituïts per nous elements i el grup vagi variant el seu nom, així com el nombre dels seus components. Tenien moltes coses en comú, com ara que tots ells havien estudiat solfeig o que tocaven tant a Cervera com en les festes majors de la rodalia, que durant els primers anys havien suportat les misèries pròpies de la depressió econòmica del moment, com ho mostra el fet d'haver-se d'amagar en els serveis del tren que els duïa a algun poble proper per tal de no pagar el bitllet o només pagar el d'alguns músics, o no tan sols haver

¹² Segons les Normas de Decencia Cristiana propagades els anys 50 per la Comisión Episcopal de Ortodoxia y Moralidad.

d'assajar amb abric i bufanda durant els hiverns, als baixos del Café España¹³, sinó d'haver de tocar tapats així, com en la boda del Ferran Orobitg. Sovint havien de transportar els instruments en carro o fins i tot els havien hagut de carregar a les espatlles. El que és curiós és que des del principi, donant mostres de professionalitat, cada grup es vestia seriosament i tots els integrants intentaven portar la mateixa roba.

Així la *Orquestina Juventud Eléctrica* es coneixien popularment com “*Els Elèctrics*”. El seu uniforme era una mena de camisa de mànigues molt amples, sense coll, cordada en el lateral, a l'estil rus, de color blau “elèctric” i botons daurats, confeccionades totes per la modista Sra. Boquet. Interpretaven tant música de ball com feien cercaviles. Era una formació molt jove: cap d'ells encara no havia fet el servei militar¹⁴.

1941 - Juventud Eléctrica. A. Oriol, R. Rubinat, J. Colom, J. Trilla, R. Fusté, F. Orobitg i A. Cos

¹³ Al Bar España (ara Gran Cafè), als baixos, s'hi organitzaven campionats de boxa i hi assajava *La Juventud Eléctrica* i després *El Nuevo Ritmo*. Conversa amb Llorenç Subias, 29-1-2013.

¹⁴ Expliquen que, tocant a Freixenet Donde estará el avión, frase que es repetia una i altra vegada, es va enfonsar l'entaulat on estaven pujats i el públic reia dient que “tots ells havien anat a buscar l'avió per sota”. Converses amb Ferran Orobitg, 6-2-2013.

La integrava Ramon Fusté (bateria); Xavier Colom (piano i veu); Ramon Rubinat (trompeta); Jaume Trilla (saxofon contralt); Agustí Cos (saxofon contralt); Ferran Orobítg (saxofon tenor i clarinet); Antoni Oriol (trombó). Bona part dels mateixos músics, eren els components de l'orquestra de les caramelles organitzades per Acció Catòlica, de l'any 1942.

Al mateix temps sorgia l'altre grup, els *Ocho Astros*, que eren vuit músics, el Pepito Termens (trompeta), el Martí Rosell (trompeta i bateria), el Simón Giribet (piano), el Jaume Portella (saxo i violí), el Ramonet Solé (saxo i clarinet), l'Antonio Solé (violí) i el Ramón Pagés (bateria). Més endavant s'hi afegiria el Llorenç Subias, que amb el clarinet, va tocar amb ells per primera vegada en unes caramelles, el 1945, continuant tocant amb el grup tant en les diverses caramelles en què participaven, com en les sardanes que es ballaven els mesos d'estiu en la plaça Santa Anna.¹⁵

Un manresà, Antoni Andrés, que cantava els anys trenta en la Coral del Casal Català, actuava com a vocalista tant d'aquesta orquestra com de *la Juventud Eléctrica* o de la *Nuevo Ritmo*, fins l'any 1946, en què va marxar a viure fora de Cervera.¹⁶

La *Orquestina Juventud Eléctrica* va deixar pas, el 1943, al *Ritmo Club* i Ferran Orobítg ja n'era el cap. En tots els instruments on podia ser visible, hi havia pintades les inicials *R C*. El 1946, van augmentar la colla en 11 membres i van batejar el seu grup com a *Nuevo Ritmo Cervera*, nom que portaven brodat en unes banderoles que fixaven al terra. En aquesta formació tots anaven vestits amb traje però amb un llaç al coll en comptes de la clàssica corbata. Interpretaven música de ball no tan sols per les rodalies de la ciutat sinó que van tocar a Barcelona, Madrid, Saragossa i fins i tot a Perpinyà (França). Dins dels barems d'aquell moment van ser qualificats com a músics de categoria i això els va permetre el luxe de comprar una furgoneta per als seus trasllats, que conduïa Raimundo Fusté.¹⁷

¹⁵ Conversa amb Llorenç Subias, 22-1-2013.

¹⁶ En la revista "Segarra", 31-8-1944, es llegeix: "*Es indudable que el vocalista Andrés puede codearse con los "astros" actuales del ritmo bailable... puede alcanzar un destacado lugar en este anguloso firmamento del "hot"*." Llorenç Subias recorda que va marxar a Manresa, on feia de viatjant. Conversa 9-2-2013.

¹⁷ Molts aclariments, pel que fa als instruments que tocava cadascú, els he extret del treball de la Laura Novell sobre la joventut de Cervera en la postguerra.

La composava Josep Tella (trompeta); Miquel Clotet (trompeta); Antoni Oriol (trombó); Josep Mª Oriol (contrabaix i trompeta); Jaume Gomà (veu); Ferran Oorbitg (saxofon tenor); Jesús Quintana (piano i violí); Ramon Bernaus (saxofon contralt); Joan Ferrer (saxofon contralt); Ramon Felip (bateria), Ramon Ninot (trombó de barres). Posteriorment s'hi afegí Ramon Clotet (trompeta) i Rosa Maria Hernández, com a vocalista.

1956. *Nuevo Ritmo*: F. Oriol, R. Falip, M. Clotet, J. M. Oriol, F. Oorbitg. R. Hernández, J. M. Quintana i R. Bernaus.

Paral·lelament es van tornar a ballar les sardanes, tant a la plaça davant del Casal, on tocaven els *Ocho Astros*, com en l'esplanada de l'altra banda del Centre Obrer Instructiu, llavors CNS, encara que, segons comenta un dels integrants de la primera, Llorenç Subias, es feia “en castellà”, atès que no hi havia tamborí, flabiol, tible o tenora i es tocaven amb els instruments de les corresponents orquestres, fins que els components del *Nuevo Ritmo* van decidir aprendre, amb professors barcelonins, a tocar els instruments propis de la cobla, de manera que acabarien formant, el 1948, la cobla *La Principal de Cervera*. Curiosament, l'any 1964, qui tocava el tamborí i el flabiol era Josep

Orobitg, fill d'en Ferran, a qui el seu pare va transmetre aquesta passió per la música que ell sentia.

1956. Cobla La Principal de Cervera (1948): J. Tella, M. Clotet, F. Oriol, J. Ibarz, J. Ma. Oriol, J. Gomà, F. Orobitg, J. Ma. Quintana, R. Bernaus i J. Farré.

L'any 1947 es va desfer el *Ocho Astros* i els membres més joves van formar part del *Conjunto Orotava*.

En aquells dies, Carlos Acín acabava d'arribar de fer el servei militar a les Canàries, i quan s'estava gestant el nom del nou grup ell va suggerir el d'Orotava, que va ser ràpidament acceptat ja que sonava a exòtic. Els músics que el van integrar eren: Jaume Trilla (saxo alt i clarinet), Toni Solé (violí), Simón Giribet Puig (direcció i piano), Jaume Portella (saxo tenor i violí), Ramon Termens (contrabaix), Josep Riera (bateria) i Ramon Rubinat (trompeta). En marxar Jaume Trilla, el va substituir Llorenç Subias, que tocava el saxo alt, el clarinet i a més cantava.

Primera formació del grup *Orotava*: R. Termens, J. Portella, S. Giribet, A. Solé, R. Rubinat, J. Trilla, Ll. Subias.

El 1950 Ramon Termens es traslladà a Barcelona i el va substituir Ramon Arbós, que tocava la trompeta i va aprendre a tocar el contrabaix. L'any 1951 Llorenç Subias va anar a fer el servei militar, ocupant el seu lloc Ramon Castells, que va haver d'anar a la "mili" l'any següent. El grup queda definitivament format quan aquest en retorna el 1954.

En el seu inici van tocar al Casal al ball de la temporada d'hivern, però després d'una exitosa presentació a l'espai La Granja de Tàrraga, els van contractar per actuar en aquest lloc cada estiu durant 13 anys, amb un reeiximent assegurat perquè eren els qui tocaven les peces més modernes. El secret estava en què, en comptes d'esperar que les partitures els hi arribessin de les editorials, Ramon Rubinat i Ramon Castells, que tenien ràdio, escoltaven l'espai de cançons dedicades, que era llavors molt popular, i com que tenien molt bona oïda anaven a cantar-les a Simon Giribet, qui les posava en solfa per tot el grup i ja les podien assajar els divendres per tocar-les els diumenges.

Conjunto
Orotawa

CERVERA

REPRESENTANTE: **RAMON CASTELLS**

CALLE MAYOR, 96 **TEL. 242**

J. Portella, R. Arbós, L.I. Subias, R. Castells, R. Rubinat, J. Riera i Simón Giribet (al centre), director.

A Cervera hi actuaven en les festes assenyalades, com els balls d'alguns barris, el ball de tarda de la Festa Major, però també al Casal per les revetlles de S. Joan i S. Pere. Llavors ells tocaven des de l'escenari amb el fossar dels músics aixecat a la mateixa alçada i la platea convertida en pista de ball, mentre que les llotges laterals eren l'espai on estava asseguda la gent, al voltant d'una taula, amb llums que il·luminaven magníficament tot l'entorn. Curiosament també els contractava el grup cerverí *Martes y Trece*, quan s'esqueia just aquest dia en aquesta data. Normalment es vestien amb americana beix, pantalons blaus i corbata lluenta de color verd.¹⁸

Els dos conjunts presentaven un ventall de temes i ritmes molt variats, interpretant la música de Glenn Miller, els boleros d'Antonio Machín, diversos valsos vienesos, música folk, cançons mexicanes, etc.

Molts dels membres dels dos grups havien format una sola orquestra per tocar les Completes o en el fossar dels músics de la Passió, però el curiós és

Darrers anys '50. *El Porvenir Cervariense*, sopar de Sta. Cecília: S. Giribet, R. Arbós, R. Rubinat, P. Cos, R. Ninot, R. Ma. Xuclà, (Pepe Costa, servint) M. Rosell, J. Riera, desconegut, J. Trilla, J. Tella, J. Puig, R. Castells i Ll. Subias.

¹⁸ Conversa amb Llorenç Subias, 09-01-2013.

que, en algunes ocasions, com per Santa Llúcia, pel Corpus, per la desperta de St. Antoni, o en la festa d'alguns barris, s'ajuntaven la *Nuevo Ritmo* amb la *Orotava* i els *Cincson* per tornar a formar *El Porvenir Cervariense*¹⁹, com si el temps no hagués passat: tal era l'estela que havia quedat en l'imaginari popular de l'orquestra fundada en l'última dècada del s. XIX. Aquesta curiosa orquestra estava dirigida per Martí Rosell.

Els *Cincson*, liderada per Ramon Maria Xuclà, estava integrada, a més d'ell mateix, per Ramon Fusté, que tocava la bateria, Pepe Cos, el saxo, Francisco Tasies, també el saxo i Lluís Bertran (la Fura), el clarinet. Tenint en compte que, toquessin on toquessin, en Xuclà s'emportava sempre el seu piano, normalment carregat en el camionet d'en Fusté²⁰.

Amb el canvi dels costums, aquestes orquestres van adaptar-se als nous temps. Dels iniciadors de *Nuevo Ritmo* ja només quedava Ferran Orobitg, que continuava sent el cap de colla, encara que dels veterans hi quedaven Ramon Bernaus i Ramon Clotet. Buscant altres membres i un nom adient pel seu grup, a principis dels anys seixanta es va formar els *Sisney's*, integrat per Ramon Carbonell Sales (guitarra baixa), Bonaventura Sanfeliu Roca (Rayo) (bateria i veu), Alejandro Robert Nadal (veu), Ramon Bernaus Domenech (Flautí) (saxo), Ramon Clotet Ribera (trompeta) i Fernando Orobitg Ingla (saxo).

Més endavant, el 16 de maig de 1965 es presentà al Teatre del Casal de Cervera el conjunt musical *Los Cervix*, que comptaven amb Ramon Bonjoch, qui era capaç d'interpretar les peces musicals només sentint-les al dictat, la qual cosa va suposar per al grup poder estrenar les cançons més modernes sense esperar a rebre de les editorials les partitures corresponents, com havia succeït en el *Nuevo Ritmo*. L'integraven, a més de Ramon Bonjoch Trill (piano), Josep M. Riera Castells (bateria), Ton Riera Torne (veu), Josep M. Orobitg Perera (guitarra), Manel Bacardi Orobitg. (baix). Aquest conjunt va considerar que necessitava un nom identificatiu, que tingués a veure amb la ciutat a la vegada que sonés a modern, i van concloure que l'acabament en *-ix* era el més apropiat. Va ser el primer grup cerverí que feia una *gira* quatre mesos seguits (a Calella), on tocaven dues hores diàries amb les despeses de manutenció

¹⁹ Conversa amb Ramon Ninot, 29-1-2013.

²⁰ Conversa amb Ramon Ninot, 29-1-2013.

1972. Sisney's: F. Orobitg, R. Bernaus, A. Robert (abans R. Carbonell), B. Sanfeliu i R. Clotet.

pagades i un sou de 500 ptes. diàries per cadascú²¹. Amb una renovació dels seus membres i un nou cantant, l'Alejandro Robert, hi va haver un altre canvi de nom, el 1978, passant a ser els *Stibers*, amb un *attrezzo* més impactant i es tornaven a trobar els Orobitg, pare i fil. El 1979 van debutar a Tv3, en el programa *Gent d'aquí*, ara amb un vestuari més impactant, pantalons i armilla de color vermell i camisa negra.

Al mateix temps, també a finals dels anys 60, es desfà el *Conjunt Orotava* perquè van deixar la ciutat tant el seu director, Simon Giribet, com els intèrprets Ramon Rubinat i Ramon Arbós, de manera que els tres que quedaven van integrar una nova formació amb Ramon Mª Xuclà i el vocalista Ramon Riu, que es dirà *Dondars Grup*, adoptant també un nom propi, el del petit riu de la vall com a afirmació d'origen. Estava format per Ramon Riu (veu i guitarra), Llorenç Subias Ferrer (saxo i clarinet), Ramon Castells Cos (saxo, clarinet i violí), Josep Riera Brieva (bateria) i Ramon M. Xuclà Riu (orgue).

²¹ Conversa amb Josep M. Orobitg, 6-2-12.

Era el 4 de desembre de 1983 que al Centre Aragonès de Barcelona es presentava la nova orquestra organitzada per la família Orobitg; en Ferran, el Josep M. i l'Ignasi. Eren els *Harlems*, que continuarien tocant al Casal de Cervera i també en les festes Majors de la contrada.

4. *Conclusions*

Després d'aquest petit estudi, es pot concloure que:

- Cervera tenia, si més no, des dels últims anys del segle XIX unes bones formacions de bandes de música.

- Els primers anys de la postguerra, encara que molt durs socialment parlant, no van ser tan foscos com hom creu. A Cervera la música animava qual-sevol esdeveniment popular perquè, a més de recuperar les Completes, les Caramelles, l'acompanyament musical en els representacions de la Passió o el ball de les sardanes, era present en les cercaviles i en els balls de barris, en les revetlles i en els balls de Festa Major.

- Tots els músics d'aquests primers anys sabien solfeig, que aprenien d'altres músics.

- Les peces que tocaven les rebien de les editorials o les escrivien d'oïda.

- En no haver-hi escola de música, l'afecció era gairebé un assumpte familiar, passant de pares a fills.

- Encara que els músics patien les penúries pròpies de la postguerra, cada grup intentava uniformar-se en el vestir per tal de donar una semblança de músics professionals.

- Durant aquests anys van destacar dues formacions que van anar evolucionant al llarg dels anys, tant pel que fa als seus components com pels seus estils.

